

VERGİ GELİRLERİNİN BELİRLEYİCİLERİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ: BRIC-T₁

İbrahim ÖZMEN²

ÖZET

Bu çalışmada geçmişdünya uygarlıkları arasında büyük bir öneme sahip BRIC-T ülkelerinde vergi gelirlerinin belirleyicilerinin neler olduğunun ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışmada 1996-2013 dönemlerini kapsayan veri seti yardımıyla panel birim kök, panel eş bütünleşme testlerinden faydalanılmıştır. Ampirik analizlerden elde edilen bulgular, oluşturulan modellerdeki değişkenlerin toplam vergi gelirleri üzerindeki beklenen etkisini gösterdiğine dair kanıtlar sunmaktadır. Bulgular ekonomik ve mali, sosyal ve siyasi değişkenlerin toplam vergi gelirleri üzerinde önemli ölçüde belirleyici role sahip olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Vergi Gelirleri, Panel Veri, Eşbütünleşme, BRIC-T

Jel Kod:H20, C1, C5

¹Bu çalışma Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalında Prof. Dr. Abdulkadir BULUŞ danışmanlığında hazırlanan ve jüri tarafından başarılı bulunmuş “Tarihsel Olarak Vergi Gelirlerinin Belirleyicileri ve BRIC-T üzerine Ekonometrik Bir Analiz” başlıklı Doktora tezinin belirli bir bölümünün özeti şeklinde hazırlanmıştır.

² Dr. İbrahim ÖZMEN, Konya Vergi Dairesi Başkanlığı, ibrahimozmen08@gmail.com

A COMPARATIVE ANALYSIS ON THE DETERMINANTS OF TAX REVENUE: BRIC-T

ABSTRACT

The aim of this study is to ascertain determinants of the tax revenues in the countries (BRIC-T) which have a considerable role of ancient world civilization. In this study, by applying panel unit root and panel cointegration tests with the help of the data set that covers 1996-2013. Findings substantiated by empirical analysis validate the estimated impacts of the variables on total tax revenues demonstrating that economic and financial, social and political variables have a considerable determinant role on total tax revenues.

Keywords: Tax Revenues, Panel Data, Cointegration, BRIC-T

Jel Code: H20, C1, C5

1. GİRİŞ

Vergi gelirlerinin belirleyicileri üzerine odaklanan bu çalışma ilişkilerin karmaşıklığı ve çokluğu göz önünde bulundurularak belirli uygarlıklarda verginin sahip olduğu rolün incelenmesi neticesinde elde edilen bulgulardan hareket etmektedir. Günümüzde “vergi” diye nitelendirdiğimiz insan ve toplum deneyimi geçmişte değişime uğramış ve bugün de bu değişim sürmektedir. Bu değişim, gelişigüzel değil, açıklanması mümkün olabilecek biçimde, belli yapılar ve hedefler çerçevesinde gelişmektedir. İşte bu çalışmanın amacı bu değişimin yapısını ve yönünü çeşitli açılardan ele almak ve bu sürece nasıl bir açıklama getirilebileceğini bir ölçüde göstermektir.

Vergi sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik bir olgudur. Tam anlamıyla bir uygarlık meselesidir. Kimi kırılmaların olduğu gözlemlense de kopma olmaksızın kümülatif bir işlem gibi toplanarak devam eder³. Çağdaş dünyada, vergi kendi başına bir varlığa ve dünyadaki büyük belli başlı sistemlerin merkez bir uzantısına dönüşmüştür. Verginin bu hali onun felsefi realizm⁴ alanına doğru yöneldiğini de işaret etmektedir.

Günümüzde vergi belli başlı düşünce akımları içinde farklı boyutları ile ele alınırken kimi yönleri gözden kaçmakta ve teşhisler hatalı konmaktadır. Bu bağlamda çalışmamızda yer verdiğimiz temel yaklaşım şu dört madde ile özetlenebilir. İlki; vergi mekanizmalarını yalnızca yaptırıma yönelik yapıların üzerinde merkezleştirmek yerine, yol açabilecekleri tüm olumlu etkiler dizisinin içine yerleştirmek mümkün olabilir. Buna bağlı olarak vergilendirme karmaşık bir toplumsal işlev olarak ele alınmalıdır.

İkincisi; vergilendirme yöntemlerini veya vergi sistemlerini yalnızca hukuk kurallarının sonuçları veya toplumsal yapıların göstergeleri olarak değil de; iktidarın diğer usullerinin içinde, kendi özgünlüklerine sahip teknikler olarak çözümlenmek gerekmektedir. Yani vergi ve vergilendirmenin üzerinden, siyasal politikaları da ele almak gereklidir.

Üçüncüsü; vergi tarihi ve insan bilimleri tarihi kesişmeleri birine veya diğerine –veyahut belki de her ikisine- tercihe göre bozucu veya yararlı etki yapan iki ayrı dizi olarak ele almak yerine, ortak bir matrisin olup olmadığını ve bunların her ikisinin de birden ‘epistemolojik’ bir oluşum sürecine bağlı olup olmadıklarını aramak gerekmektedir. Özetle iktidar ve aygıtlarını, vergileme ilkeleri ve insanileşme ile birey tanımlamasına yerleştirmek gerekmektedir. Son olarak; vergi ve uygulamalarının

³“Toplumun ‘devletler’ halinde örgütlenmesinin, vergiler ve bedensel şiddet eylemlerinin büyükçe bir bölgede merkezileşmesinin ‘uygarlaşma’ ile ne ilgisi vardır?” Norbert Elias (2015)’in eserinde yer verdiği bu soru, yine onun yanıtı ile cevaplanabilir: “Vergiler, başka her kurum gibi, toplumsal eklemlenmenin bir ürünüdür” (Elias, 2015-II: 273-299).

Norbert Elias’ın çalışmada kullanılan ve bundan sonraki bölümlerde de alıntılara yer vereceğimiz eseri *Uygarlık Süreci* adlı, İletişim yayınlarıncı 2015 yılında basılan eserdir. Eser iki ciltten oluşmaktadır. Atıflarda yer verilen hali ile [Elias, 2015-I;...] birinci cildi işaret etmekte, [Elias, 2015-II;...] ikinci cildi işaret etmektedir

⁴ Felsefi realizm, temelde gerçekliğin bizim onun hakkındaki tasavvurlarımızdan bağımsız olarak var olduğunu kabul eden bakış açısidir.

toplumsal ve bireysel dünyaya girişini, bilimsel bilginin bu alana katılmasını, bizzat gövdesi iktidar ilişkileri tarafından kuşatılmış olan dönüşümün etkilerini ve etkenlerini aramak gerekmektedir⁵.

2. VERGİ GELİRLERİNİN BELİRLEYİCİLERİNİN DÜŞÜNSEL VE TEORİK ÇERÇEVESİ

Örgütlü toplumsal yapılanmanın günümüzde en üst seviyesi olarak kabul edilen devletin varlığı ile belirli kamu hizmetlerini sunma zorunluluğu arasında sağlam bir ilişki bulunmaktadır. Devlet, hangi amaçla olursa olsun içinde bulunduğu çağda ona ihdas edilen görevlerini yerine getirme zorunluluğuna sahiptir veya bu, tarihsel olarak örgütlü toplumsal yapının yetki devri ile ortaya çıkmaktadır. Tanımı gereği ister salt kamu harcamalarını karşılamak için ister ekonomik ve sosyal müdahalelerde bulunmak için toplansın, vergi devlet için en demokratik finansman usulüdür (Türk,2010:112) Devletin sunmakla yükümlü olduğu hizmetlerin boyut ve niteliklerindeki zamana, mekâna, toplumsal yapıya, sosyolojik-ekonomik ve kültürel yapıya bağlı değişime paralel olarak, gelire olan ihtiyacı ortaya çıkar ve değişim gösterir. Devletin ihtiyaç duyduğu ve boyutları sürekli artan finansman kaynakları içerisinde en büyük payı vergilerin aldığı bilinmektedir. Ülkelerin toplam gelirleri içerisinde vergi gelirlerinin oranı %80-90 düzeylerine kadar çıkabilmektedir (GİB,2014:7).

2.1. İktisadi Düşüncede Vergi Gelirlerinin Belirleyicileri⁶

Devletin vergi gelirlerine verdiği önem 14. yüzyılda İbni Haldun tarafından da vurgulanmıştır. Haldun (2013:144-147) devletin yapmak zorunda olduğu görevleri sıralamış ve devlette hangi organın bu işi üstlendiğini, ne şekilde gerçekleştirdiğini açıklamıştır. Ancak eserde asıl dikkat çeken husus *vergi gelirlerinin temel belirleyicilerine* yönelik saptamalarıdır. Haldun (2013)'un vergi gelirlerine etki eden temel etmenlere yönelik yazmış olduğu düşüncelerini⁷ temelde dörde ayırmak mümkündür. İlki *yönetim* ve *din* ile ilgili olan temel etmenlerdir. Ancak eserdeki din kavramından kasıt yönetim anlayışına yöneliktir. Bunlar vergi gelirlerinin siyasal belirleyicileri olarak ortaya konulmaktadır. Vergi gelirlerine etki eden diğer grup etmenler ise sosyal belirleyicilerdir. Bunlar *toplumsal sınıf yapıları ve bölüşüm* olarak ele alınmıştır. Bir diğeri; ekonomik belirleyiciler olarak yer almaktadır. Bunlar arasında *üretimdeki azalma, vergi oranları, vergi çeşitlerindeki artış, kamunun ekonomik alana doğrudan girişimci olarak girmesi, kamu harcamalarının azalması*, emek üzerine konulan vergiler ile ortaya çıkan *ikame ve gelir etkileri* nedeni ile dolaylı olarak *işsizlik* gibi kavramlar günümüz literatüründe de yer bulmaktadır. Bunun dışında düşük vergilerin toplumsal kültürel yapıyı olumlu etkileyeceği ve *vergi kültürünün* oluşmasına yardım edeceğine dair tespiti günümüz maliye alanının en popüler konularından birinin temel hareket noktasını oluşturmaktadır. Haldun (2013:145-245) eserinde vergi gelirlerini etkileyen temel etmenlere yer vermiştir. Bunlar sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel olarak dört ana grupta toplanabilmektedir.

Çalışmanın konusu ile ilgili bir diğer önemli düşünür Montesquieu'nün öncüsü sayılan (Hançerlioğlu,1987:359) Jean Bodin⁸dir. Bodin'e göre mali meseleler devletin sınırlarını oluşturmakta ve iyi bir şekilde yönetilmesi gerekmektedir. Bunun için üç şey lazımdır; birincisi gelirtoplanması için

⁵ Bu dört maddelik yaklaşım, MichelFoucault'un "*Hapisanenin Doğuşu*" adlı eserinin genelinde *Ceza Hukuku ve etkileşim alanlarının* çözümlenmesinde kullanılan metodolojik yaklaşımdan esinlenilerek hazırlanmıştır.

⁶ Bu bölümün hazırlanmasında MichelFoucault (2011)'un söylemi takip edilmiştir. "*Düşüncülere ait metinlerde aranan şey aziz kurucuların listesinin ortaya konulması değil; söylemsel pratiğinin düzeninin gün yüzüne çıkarılmasıdır*"(Foucault,2011:170). Bu kapsamda mali düşünce alanında bizce temel eser niteliği taşıyan kitaplarda yer alan vergi gelirleri özelinde tespitleri olan kimi düşünürlerin görüşlerine özet şeklinde yer verilmiştir.

⁷İbn-i Haldun'un Mali İşlere yönelik görüşleri Dursun, Mukaddime II, 2013, Kaynak Yayınları çevirisinin Mali İşler ve Devlet Gelirleri Toplama Divanı bölümünden başlar ve II.cildin sonuna kadar aralıklarla mali konulardaki görüşlerini dile getirir.

⁸ Jean Bodin 1530-1596 yıllarında Fransa da yaşamıştır. İlk merkantilist kabul edilen yazar 1576 yılında ünlü eseri '*LesSixLivres de la République*' '*Devletin Altı Kitabı*' adlı eserini yayımlamıştır. Eserin altıncı kitabı '*Bazı Siyasi Meseleler*' adı ile çıkarılmış ve meseleler arasında '*Devletin Sınırları Demek Olan*' maliyenin iyi bir şekilde idare meselesi yer alır. Bodin'e ait bu eser '*Cumhuriyet İncelemesi*' şeklinde ya da '*Kamusal Alanı Anlayınız*' şeklinde Braudel'in "*Uygurlukların Grameri*" isimli eserinde sıkça atıf almaktadır.

dürüst vasıtalar; ikincisi bu gelirin devletin şerefi ve menfaati için kullanılması; üçüncüsü de bu gelirin bir kısmının ihtiyaç anı için ayrılmasıdır. Bahsi olunan temel konulardan ilki hakkında Bodin; mülk gelirlerinin en dürüst ve emniyetli gelir şekli olduğunu, bunlarla beraber gümrük vergilerinin de olması gerektiği düşüncesini taşımaktadır. Gümrük vergileri hakkında en eski ve en adilane vergi olması yönünde görüş beyan etmiştir. Bütün diğer vasıtalar yetersiz geldiğinde devlete gelir temininin de acil bir zaruret olası halinde dolaylı vergilere de başvurulabileceğini ancak hiçbir hükümdarın tebaası üzerine, onların rızası olmaksızın bir vergi koymaya yetkisi olmadığını da vurgular (Sur,1949:254).Bodin, sadece bu görüşleri ile değil, *egemen* kavramına yönelik getirmiş olduğu açıklamalar ile (Braudel,1995:339) siyaset ve vergi gelirlerinin ilişkisine yönelik önemli adımları atmıştır.

15. ve 16. yüzyıllarda düşün sisteminde ortaya çıkan yeni akımlar, dünyanın coğrafi keşifler ile değişmesi ve yenilenmesi ortaçağın yerini yeniçağa bırakması tam bu döneme denk gelmektedir. Bu dönem aynı zamanda ulus devletlerin ortaya çıkışı ve felsefi alanda güçlenmesi ile de anılmaktadır. Kimi düşünürler modern devletin ekonomik, şiddet ve savaş dışında kalan düşünsel anlamdaki temellerinin de bu dönemde atıldığını ileri sürmektedirler. Çağın en ünlü düşünürlerinden biri de Thomas Hobbes⁹ tur. Hobbes, eserini düşün alanındaki zengin bir temel üzerine inşa etmiştir. Eser dört bölümden oluşmakta olup, çalışmamızın sınırları çevresinde kitabın birinci bölümü *insan üzerine*, ikinci bölümünde maliye tarihi açısından da önemli olan *devlet üzerine* başlıklı kısmında yer alan devlet ve vergi kavramları hakkındaki çeşitli fikirlere yer verilecektir. Hobbes, egemenlik kavramını vergi özelinde değerlendirmekte ve göndermelerde bulunmaktadır (Hobbes,2008:135-136). Bu anlamda vergi ve egemenlik kavramının birlikte işleyişini işaret etmektedir. Hobbes (2008:241) eserinde “*Eşit vergiler*” başlığı ile vergi özelindeki görüş ve düşüncelerine ayrıca yer vermektedir. Hobbes’un bu konudaki görüşleri kendisinden sonra Avrupa düşünce alanında sıkça başvurulacak bir alanı ima etmektedir. Savunma işleri ile uğraşanların durumu, onların vergi, üretim ve savunma arasındaki ilişkileri sonraları Smith tarafından da dile getirilecektir.

Vergi gelirleri konusunda yazında çok sayıda temel eser olmakla birlikte David Hume’un “Vergiler Üstüne” adlı eseri konu hakkında geniş ve kapsamlı bilgiler sunmaktadır. Hume (1987:38-39) eserinde vergi gelirlerinin belirleyicileri açısından devletin rolü, yüksek vergi oranlarının toplum üzerindeki etkisi, fakirler üzerinden alınan vergilerin bu sınıfta yaratacağı etkiye dair kapsamlı analizler yapmaktadır.

Mali yazında bir diğer önemli düşünür ise Montesquieu’dur. Denilebilir ki Montesquieu, başlamakta olan liberal cereyanın öncülerindendir (Sur,1949:260). Montesquieu (2004), eserinin genelinde vergi gelirlerinin belirleyicilerini temelde dört başlıkta toplamaktadır. Örneğin, Montesquieu’ya göre vergilerin ağırlığı, hükümetlerin niteliğine bağlıdır ve vergi ağırlığı hürriyetle ilgilidir. Vatandaşlar ne kadar hür olursa vergilerde (vergi gelirleri) o oranda çok olabilir (Montesquieu,2004:209). Montesquieu’nün bu yaklaşımı demokrasi, demokrasilerde vergi, özgürlükler ve vergi konuları ile yakından ilgili olup vergi gelirlerinin *siyasi ve sosyolojik* belirleyicilerine işaret etmektedir. Montesquieu eserinde (2004:204), ekonomik etmenlerden aşırı vergi yükünün çalışan üzerinde oluşturduğu baskıdan dolayı *ikame ve gelir etkilerini*, verginin çokluğunun olumsuz yönlerini ifade etmektedir. Devam eden bölümlerde Montesquieu, *yönetim şekline göre* vergi gelirlerinin nasıl olması ve verginin artırılmasına yönelik politikaların ne şekilde

⁹ Thomas Hobbes 5 Nisan 1588 de İngiltere’de doğmuş, 1679 da ölmüştür.

olması gerektiğini yazmaktadır¹⁰. Montesquieu (2004)'nuneserinde yer verdiği ilk başlık vergilerin çokluğu konusundadır, Montesquieu,devam eden bölümde vergi ile devletlerarası ilişkiye ve bunun dolaylı olarak gelişmişlik düzeyleri farklı olan devletlerin iç işlerindeki etkilerine değinmektedir (Montesquieu, 2004:204).

Yine mali ve iktisat yazınında önemli bir isim olan Adam Smith'in vergi gelirlerinin belirleyicilerine yönelik çıkarsamaları günümüz literatürünün de konusunu oluşturmaktadır. Smith (2008) eserinin beşinci kitap olarak hazırlanan bölümünün giriş kısmını şu sorunun yanıtını vererek başlatır: 'Neden vergi toplanır?'. Bu soruya verilen yanıt tüm maliye ve iktisat yazınında hatta sosyoloji yazınında devletin sınırlarını çizecek ve kendinden çok sonraları da büyük ideolojik tartışmaları beraberinde getirecektir. Smith (2008) eserinde, vergi gelirlerinin belirleyicilerinin saptanması açısından önemli olan doğrudan vergi gelirleri ile kamu harcamaları arasındaki ilişkiye değinmektedir. Smith (2008) eserinde, sınıfsal yapının önemine, uygarlık düzeyine, siyasi yapının egemenlik anlayışına ve egemenler arasındaki çekişmelere yer vermiştir. Özellikle Smith (2008) 'in eserinde yer verdiği vergi ilkleri vergi gelirlerinin belirleyicileri açısından oldukça önemlidir. Tüm bunlar vergi gelirlerinin belirleyicileri açısından sosyal, siyasi ve ekonomik belirleyicileri işaret etmektedir (Smith,2008:785-1031).

2.2. Mali Sosyolojide Vergi Gelirlerinin Belirleyicileri

20'inci yüzyıla gelindiğinde mali literatür mali sosyoloji alanı ile tanışmaktadır. 1917 yılında RudolfGoldscheid kamu bütçesinin yeniden ele alınması konusunda mali sosyolojiyi önermiştir. Goldscheid'in teorik yaklaşımı vergi gelirleri ve verginin toplumsal, ekonomik, sosyal konularda ne denli etkin rol oynadığını, *sosyal/siyasi/ekonomik/toplumsal* konular ile çok taraflı bir etkileşimin mevcut olduğunu göstermektedir. Ona göre maliye tarihi bir güç savaşım alanıdır, bu görüşün temelinde dünyadaki en eski savaşım ve baskı alanı olarak verginin yer aldığı düşüncesi yatmaktadır (Goldscheid,1964:202-203). Bu yaklaşımı ile Goldscheid devletin, devletin biçiminin ya da yönetim türünün vergi gelirleri ile ne denli yakından ilişkili olduğunu açıklamaya çalışmaktadır (Goldscheid,1964:202-213).

Backhaus (2001)'a göre Goldscheid'in bu yaklaşımı ile vergi ve kamu maliyesi politika açısından farklı etkileşimlerin ve farklı yapıların varlığını ortaya koymaktadır. Farklı vergi sistemleri ve politik karar alma mekanizmaları farklı tarihlere, kültürlere ve sosyo-politik görünlere sahiptirler. Bunların tanımlamalarının yapılabilmesi için kamu finansının farklı disiplinlerden; hukuk, hükümet yönetimi, politika bilimleri ve sosyolojiden yardım alması gerekmektedir (Backhaus,2001:12). Goldscheid'in getirmiş olduğu bu yaklaşım vergi gelirlerinin belirleyicilerinden, *sosyal, ekonomik ve siyasal belirleyicilerine* doğrudan işaret etmektedir.

Mali sosyoloji alanında bir diğer önemli isim Joseph AloisSchumpeter¹¹'dir. Ünlü eseri "*TheCrisis of theTaxState*" adı ile yayımlamıştır. Eserin temelini oluşturan fikir, piyasa sistemi ile özdeş anlamda kullandığı vergi devleti kavramıdır. Schumpeter (1918) eserinde 1. Dünya savaşı sonrasında ortaya çıkan krize yönelik saptamalara ve nedenlerine yer vermiştir. Ancak ortaya çıkan kriz sadece basit bir bütçe krizi olmayıp, Avusturya toplumunun yapısal noksanlıklarından kaynaklı bir krizdir. Bu temel yaklaşım iki ana unsurda açıklanabilir. İlki bütçe verileri bu hali ile salt yüzeysel

¹⁰ Bahsi geçen bölüm Montesquieu'nun eserinde IV, V ve VI. Bölümlerde yer almakta olup, köleliğin var olduğu devlet idarelerinde vergi gelirlerini artırmanın yollarını ifade etmektedir. Cumhuriyet idaresi, Saltanat yönetimi ve İstibdat yönetimlerine yönelik açıklamalar getirmiştir.

¹¹Schumpeter 1883-1950 yılları arasında yaşamıştır. Birçok eser sahibi olan Schumpeter 1919 yılında Avusturya Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı görevinde bulunmuştur. *TheCrisis of theTaxState*adlı eseri *Vergi Devleti Krizi* olarak Türkçeye çevrilmekte olup, Maliye Bakanı olmadan bir yıl önce yazdığı eserdir. Çeşitli üniversitelerde öğretim üyesi olarak çalışmıştır. Ünlü eserlerinden birkaçı; *Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi, İktisadi Analizin Tarihi* gibi eserleri bulunmaktadır.

verilerden ibarettir, bu nedenle mali sorunlar ile toplumsal yapı arasındaki derinlemesine ve tarihsel karşılıklı bir etkileşim ile açıklanabilir (Musgrave,1992:90). Asıl nokta vergi devletindeki aşırı vergilendirme ile girişimcinin ortadan kaldırılması ve buna bağlı olarak kamu harcamalarındaki artışın mevcut devlet modeli ile bireyci ideoloji nedeni ile özel mülkiyete dayalı sosyolojik yapıyı parçalamasıdır (Schumpeter,1991:131). Schumpeter burada vergi gelirlerinin belirleyicileri arasında *ekonomik etkenleri* işaret etmektedir. Bunlar *aşırı vergi yükü* ve *kamu harcamalarının dolaylı nedenlerle artışı* olarak gözükmektedir. Schumpeter, girişimci karının aşırı vergilendirilmemesi gerektiğini ileri sürer. Devletin sistem içinde girişimci devlete dönüşmesinin ve özel ekonomide imalathaneleri kurmasının hatalı bir davranış olacağını dile getirir. Devletin bu politikası krizin doğmasına neden olacaktır. Ona göre, bu konuda devletin takınması gereken asıl tutum tekelci sektörlerin vergilendirilmesi şeklindedir ve bu yolla daha fazla vergi geliri elde edilecektir (Schumpeter,1991:110-116).

Schumpeter(2010) eserinde vergi ödemeye hevesli olmayan kitleden git gide artan vergiler tahsil eden dev yapılı bir idari teşkilatın zamanla bu davranışının kitle üzerinde olumsuz etkiler yarattığı ve vergi ödeyenlerin zamanla bir savunma organı geliştirdiklerini dile getirmektedir (Schumpeter,2010: 250). Schumpeter bu yaklaşımı ile *vergi gelirlerinin belirleyicilerine* dair temel noktalara değinmektedir. Vergi oranları, sektörel vergiler, devletin piyasa içindeki büyüklüğü, sınıfların artan vergi yüküne dair tutumları, dalgalanma/kriz dönemlerinde vergi türlerine dair saptamaları belirleyiciler arasında yer alan *ekonomik* ve *siyasal belirleyicileri* işaret etmektedir. Ayrıca maliye tarihine yönelik temel yaklaşımı vergi gelirlerinin belirleyicilerine yönelik *sosyal belirleyiciler* açısından oldukça önemli katkılar sağlamaktadır.

Mali sosyoloji açısından özet sayılabilecek önemli bir eser Cahmpbell'e aittir. Champbell (1993:165) makalesinde vergilendirmenin belirleyicilerine yönelik kapsamlı bir araştırmaya yer vermektedir. Champbell (1993)'a göre vergilendirmenin belirleyicileri yedi temel başlıkta toplanmaktadır. Bunlardan ilki "*Jeopolitik Çatışma*" olarak adlandırılmaktadır. Savaş dönemlerinde artan vergi yükü ve politik hoşgörü ile artan vergi yükünün azaltılabileceğine yönelik klasik görüştür. Bir diğeri ise neo-Marksist görüştür.

Diğer vergilendirme belirleyicisi Champbell (1993:166) tarafından *Makroekonomik Şartlar* olarak belirlenmektedir. Burada en çok atıf yapılan makroekonomik göstergeler arasında dışa açıklık, yerli ekonomik yapı, Gayri safi Milli hâsıla düzeyleri, Gayri safi Yurt İçi hâsıla düzeyleri, işsizlik oranları, kurumlar vergisi oranları, vergi türleri yer almaktadır. Üçüncü belirleyici *Mali Krizler* olarak belirtilmektedir. Burada Champbell, sıklıkla O'Connor'ın görüşlerine atıf yapmaktadır. Dördüncü belirleyici *Sınıflar ve Çıkar Grupları* olarak sıralanmaktadır. Vergileme üzerinde sınıf ve çıkar gruplarına dair ilk analiz Goldscheid tarafından yapılmış ve bu bağlamda ücretli sınıf üzerinde yoğun olan vergiler ile kurumlar vergi oranları arasında bir çıkarsama yoluna gidilmiştir. Beşinci belirleyici "*Siyasi Temsil Sistemleri*" olarak belirtilmektedir. Champbell, bu başlıkta hükümetleri kuran siyasi partilerin yapıları, oluşturdukları hükümetlerin siyasi tavırları ve uyguladıkları vergi politikaları arasındaki ilişki üzerinde durmaktadır. Benzer durum geçiş ülkeleri, gelişmiş Avrupa ülkeleri ve gelişmekte olan ülkelerdeki vergi yapılarının analizine yöneliktir (Champbell, 1993:169-171). Altıncı belirleyici "*Devlet Yapısı*" olarak kavramsallaştırılmaktadır. Champbell'a göre *devlet yapısı* politika yapıcılar anlamında son derece önemlidir. Buna yönelik örnekleri Amerika Birleşik Devletleri ile İsveç hakkında vergi politikaları yönünden farklılıkları ve çeşitli sınıfların vergi politikalarına yönelik davranışlarını karşılaştırmalı olarak açıklamaktadır. Bu karşılaştırmada "*politik seçkinler*" kavramını ortaya koymakta, devletlerin vergi politikaları ile aslında *politik seçkinlerin* kararlarını uyguladıklarını

ve uzun yıllar çeşitli ülkelerin bunun etkisi altında kaldığını vurgulamaktadır (Champbell, 1993:171-172).

Son belirleyici olarak “*İdeoloji*” Champbell’ın eserinde aynı zamanda *kültür* anlamı ile de yer bulmaktadır. Bunu anlatırken yer vermiş olduğu örnekler arasında politik rejimleri sıralamış ve bu politik rejimlerin bilinen vergi uygulamalarını değinmiştir. Bireyselliğin ön planda olduğu piyasa ekonomileri ve merkezi otorite tercihlili ekonomilere yönelik karşılaştırmalara yer verilmektedir. Örneğin bireyselliğin ön planda olduğu piyasa ekonomileri yüksek vergilerin, merkezi otoritelerin olduğu ekonomik sistemlerde ise düşük vergilerin yer aldığını aktarmaktadır (Champbell, 1993:172-173).

3. VERGİ GELİRLERİNİN BELİRLEYİCİLERİNE YÖNELİK LİTERATÜR TARAMASI

Vergi gelirlerinin belirleyicileri konusunda yabancı yazında çok sayıda ekonometrik çalışma yer almasına rağmen yerli yazında ekonometrik yöntemler ile vergi gelirlerinin belirleyicilerinin saptanmasına yönelik çalışmalar yok denecek kadar azdır. Genel anlamda vergi gelirlerinin belirleyicilerine yönelik analizler **Ek-1**’de sunulmaktadır. Yer verilen tabloda, kullanılan örneklem, çalışmanın kimler tarafından yapıldığı, hangi yıllara ait veri setinin kullanıldığı, bağımlı ve bağımsız değişkenlerin neler olduğu ve kullanılan ekonometrik yöntemin ne olduğu ile hipotezlere dair bulgular yer almaktadır.

Literatür taramasında yer verilen bilgiler ışığında bu çalışmada yanıt aranan soru şu şekildedir: BRIC-T ülkelerinde vergi gelirlerinin belirleyicileri nelerdir?

4. MODEL VE VERİLER

Çalışmanın ülke örnekleme, BRIC-T¹² olarak anılan ülkelerden oluşmaktadır. Verilerin zaman aralığı ise 1996-2013 dönemlerini kapsamaktadır. Modellerin belirlenmesinde yabancı literatür taranarak matematiksel formları aşağıdaki şekilde belirlenmiştir. Bu modellerin oluşturulmasında Gupta (2007), Tanzi ve Davoodi (2000)’nin çalışmalarında yer verdikleri modellerden hareket edilmiştir.

$$\ln TR_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 CTR_{it} + \alpha_2 PI_{it} + \alpha_3 AGR_{it} + \alpha_4 OP_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

$$\ln TR_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 \ln CPI_{it} + \alpha_2 \ln FFC_{it} + \alpha_3 GS_{it} + \alpha_4 OP_{it} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

$$\ln TR_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 \ln UNP_{it} + \alpha_2 \ln PS_{it} + \alpha_3 \ln EF_{it} + \alpha_4 \ln CTR_{it} + \varepsilon_{it} \quad (3)$$

Burada $i = 1, \dots, N$ yatay kesit sayısını ve $t = 1, \dots, T$ zaman boyutunu göstermektedir. Vergi gelirlerini temsilen (TR) bağımlı değişeni, Kurumlar vergi gelirlerinin GSYİH’ya oranını (CTR), (PI) kişi başı gayri safi yurt içi hâsılayı ifade etmektedir. (AGR), tarımsal katma değer gayri safi yurtiçi hasılaya oranını, (OP) ticari serbestleşmeyi, (CPI) fiyatlar genel düzeyini, FFC ¹³ yolsuzluktan kaçınma indeksini ifade etmektedir. (GS) kamu harcamalarını, (UNP) işsizlik oranlarını, (PS) politik istikrarı, (EF) ekonomik özgürlükleri ifade etmektedir¹⁴. Analizlerin tamamında E-Views8.0 programı kullanılmıştır.

¹²Brezilya, Rusya, Çin, Hindistan ve Türkiye.

¹³ Kavram Haritage Foundation tarafından “*freedomfromcorruption*” şeklinde ifade edilmekte olup “*yolsuzluktan kaçınma*” şeklinde Türkçeye çevrilebilir. Bu anlamı ile seride meydana gelen yükselme ile yolsuzlukların azaldığı anlamı çıkmaktadır. İndeksin değeri 0 ile 100 arasındadır. 100’e yaklaştıkça yolsuzlukların azaldığı veya ülkenin yolsuzluktan kurtulmasını ifade eder. Çalışmada kavram bu şekilde ele alınmış olup, FFC kısaltması ile kast edilen bu durumdur. Bundan sonraki bölümlerde bu kavram yolsuzlukların azalması anlamında kullanılacaktır.

¹⁴ Değişkenlerin kaynakları sırasıyla, IMF, IMF, GDI, WDI, IMF, WDI, HF, HF, WDI, ICRG den elde edilmiştir.

4.1. Panel Eşbütünleşme Testleri

Panel veri setinde yer alan bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki uzun dönem eşbütünleşme ilişkisinin test edilmesinde Pedroni (1999 ve 2004) tarafında önerilen panel eşbütünleşme testleri ampirik analizlerde yaygın biçimde kullanılmaktadır. Test prosedürü denklem 1’i en küçük kareler yöntemini her bir ülke için tahmin etmek suretiyle başlamaktadır. Daha sonrasında takip eden artıklardaki yardımcı regresyon en küçük kareler yöntemi ile tahmin edilmektedir (Özcan,2015:210).

$$\varepsilon_{it} = \phi_i \varepsilon_{it-1} + v_{it} \quad (2)$$

Değişkenler arasında eşbütünleşmenin olmadığı hipotezini test etmek amacı ile yedi eşbütünleşme istatistiği geliştirilmiştir. Panel eşbütünleşme testleri çerçevesindeki dört istatistik metodu artıklar üzerindeki birim kök testleri için farklı üyeler için (ϕ_i) otoregresif katsayılarını toplamaktadır. Takip eden üç istatistik paneldeki her bir yatay kesit için bireysel olarak tahmin edilen katsayıların ortalamasını almaktadır. Eşbütünleşmenin olmadığı boş hipotezi, her bir i için $H_0 : \phi_i = 1$ alternatif her bir i için $H_1 : \phi_i = \phi < 1$ hipotezi karşısında ve her bir i için $H_1 : \phi_i < 1$ hipotezi karşısında test edilir. Bundan dolayı yatar kesitler arasında potansiyel heterojenitenin ek bir kaynağı ölçüler arası yaklaşımı ile elde edilebilir. Panel eşbütünleşme istatistikleri asimptotik standart normal dağılıma sahiptir (Özcan,2015:210).

4.1.1. Panel Eşbütünleşme İlişkisi Tahmin Yöntemleri

Eşbütünleşme ilişkisinin varlığı bağımsız değişkenlere ait uzun dönem katsayıların nasıl tahmin edileceği sorunu ortaya çıkarmaktadır. Panel veri setlerinde eşbütünleşme vektörünün tahmin edilmesini sağlayan çeşitli yöntemler önerilmiştir ve bu panel yazını hâlâ gelişme sürecindedir. Bu kapsamda, Kao ve Chiang (2000) tarafından geliştirilen panel EKK, panel dinamik EKK (Dynamic Ordinary Least Squares (DOLS)) ve panel FMOLS tahmincileri; Mark ve Sul (2003) tarafından geliştirilen panel DOLS tahmincisi ve Pedroni(2000, 2001) tarafından geliştirilen panel DOLS ve FMOLS tahmincileri ampirik analizlerde yaygın olarak kullandıkları yöntemlerdir. Panel DOLS ve FMOLS tahmincileri bağımsız değişken(ler) ve hata terimi arasındaki içsellik ve hata terimindeki kendine bağımlılık problemlerinin ortadan kaldırılmasında panel EKK tahmincisine kıyasla daha etkin oldukları için özellikle tercih edilmektedir.

Kao ve Chiang (2000) tarafından geliştirilen panel DOLS ve FMOLS yöntemleri ve Mark ve Sul (2003) tarafından geliştirilen panel DOLS yöntemlerinde kesit-içi havuzlanmış veriler kullanılırken; Pedroni (2000, 2001)’de geliştirilen panel DOLS ve FMOLS tahmincileri kesitler-arası havuzlanmış verileri kullanmaktadır. Pedroni tarafından grup ortalama panel DOLS ve panel FMOLS olarak adlandırılan bu yöntemler kesit-içi veriye dayalı panel DOLS ve FMOLS tahmincilerine kıyasla bazı avantajlara sahiptir. Birincisi, grup ortalama tahmincileri heterojen eşbütünleşme vektörlerinin dikkate alınmasında daha büyük bir esnekliğe sahiptir. Kesit-içi veriye dayalı tahminciler uzun dönem eşbütünleşme vektörünü bütün paneli için tahmin ederken; kesitler-arası veriye dayalı grup ortalama tahmincileri eşbütünleşme vektörünü her bir yatay kesit için tahmin etmekte ve eşbütünleşme katsayılarının yatay kesitler arasında heterojen olmasına imkân sağlamaktadır. İkincisi, eşbütünleşme katsayıları için teoriye dayalı hipotezleri sınamak mümkündür. Üçüncüsü, panel katsayıları uzun dönem eşbütünleşme vektörünün ortalaması olarak yorumlanabilmektedir (Pedroni, 2001: 728-729). Bu avantajlarından dolayı değişkenlerin turizm talebi üzerindeki uzun dönem etkilerini analiz etmek

için Pedroni (2000)'de geliştirilen panel FMOLS ve Pedroni (2001)'de geliştirilen panel DOLS tahmincileri kullanılacaktır.

Pedroni (2000) tarafından geliştirilen grup ortalama panel FMOLS yöntemi aşağıdaki panel regresyon modeline dayanmaktadır.

$$y_{it} = \alpha_i + \beta x_{it} + \mu_{it} \quad (3)$$

$$x_{it} = x_{it-1} + e_{it} \quad (4)$$

buraday_{it} bağımlı değişkeni, x_{it} bağımsız değişkenleri ve α_i için sabit etkileri göstermekte, ayrıca paneli oluşturan yatay kesitler arasında bağımlılık olmadığı varsayılmaktadır. Eşitlik (3)'de hata terimleri durağan bir süreçtir, dolayısıyla yit birinci dereceden bütünleşikse y_{it} ve x_{it} arasında uzun dönem eş bütünleşme ilişkisi vardır. Böylece, β tahmin edilmesi gereken uzun dönem eşbütünleşme vektörünü göstermektedir. Panel FMOLS tahmincisinde panel için eşbütünleşme vektörü elde edilirken birinci aşamada eşitlik (3)'deki model her bir yatay kesit için FMOLS tahmincisi kullanılarak tahmin edilmektedir¹⁵. İkinci aşamada her bir yatay kesite ait FMOLS tahmininden elde edilen eşbütünleşme katsayılarının ortalaması alınmaktadır. Böylece, panel için eşbütünleşme vektörü aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır (Nazlıoğlu, 2010: 98).

$$\hat{\beta}_{GFM}^* = N^{-1} \sum_{i=1}^N \beta_{FM,i}^* \quad (5)$$

Burada $\beta_{FM,i}^*$ her bir yatay kesit için FMOLS tahmininden elde edilen eşbütünleşme katsayısını göstermektedir. Grup ortalama panel FMOLS tahmincilerine ait t -istatistikleri her bir yatay kesit için FMOLS tahmininden elde edilen eşbütünleşme katsayısına ait t -istatistiklerinden elde edilmektedir. Panel eşbütünleşme katsayısına ilişkin t -istatistiği aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$t_{\hat{\beta}_{GFM}^*} = N^{-1/2} \sum_{i=1}^N t_{\hat{\beta}_{FM,i}^*} \quad (6)$$

Burada $t_{\hat{\beta}_{GFM}^*}$ paneli oluşturan her bir yatay kesit için yapılan FMOLS tahmininden elde edilen eşbütünleşme katsayısına ilişkin t -istatistiğini göstermektedir.

Pedroni (2001) tarafından önerilen grup ortalama panel DOLS tahmincisi aşağıdaki regresyon modelinin tahminini gerektirmektedir.

$$y_{it} = \alpha_i + \beta x_{it} + \sum_{k=-K_i}^{K_i} \gamma_{ik} \Delta x_{it} + \mu_{it} \quad (7)$$

Burada $-K_i$ ve K_i öncül ve gecikme sayılarını göstermektedir ve paneli oluşturan yatay kesitler arasında bağımlılık olmadığı varsayılmaktadır. Panel eşbütünleşme vektörü elde edilirken ilk olarak eşitlik (7)'deki model her bir yatay kesit için tahmin edilmektedir¹⁶. İkinci aşamada her bir yatay kesite ait bu DOLS tahmininden elde edilen eşbütünleşme katsayılarının aritmetik ortalaması alınmakta ve panel eşbütünleşme katsayısı aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

¹⁵Pedroni (2000), her bir yatay kesit için uzun dönem varyans-kovaryans matrisi elde edilirken değişen varyans problemi altında tutarlı olan Newey-West tahmincisinin kullanılmasını önermektedir.

¹⁶ Her bir yatay kesit için uzun dönem varyans-kovaryans matrisi elde edilirken değişen varyans problemi altında tutarlı olan herhangi bir yöntem kullanılabilir (Pedroni 2001:729). Dolayısıyla, panel FMOLS tahmincisinde olduğu gibi panel DOLS tahmincisinde de Newey-West yöntemi kullanılabilir.

$$\hat{\beta}_{GD}^* = N^{-1} \sum_{i=1}^N \beta_{D,i}^* \quad (8)$$

Burada $\beta_{D,i}^*$ her bir yatay kesit için DOLS tahmininden elde edilen eşbütünleşme katsayısını göstermektedir. Grup ortalama panel DOLS tahmincilerine ait t-istatistikleri ise, aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır

$$t_{\hat{\beta}_D^*} = N^{-1/2} \sum_{i=1}^N t_{\hat{\beta}_{D,i}^*} \quad (9)$$

Burada $t_{\hat{\beta}_{D,i}^*}$ her bir yatay kesit için DOLS tahmininden elde edilen eşbütünleşme katsayısına ilişkin t-istatistiğini göstermektedir (Nazlıoğlu, 2010: 98).

5. ANALİZ SONUÇLARI

5.1. Panel Birim Kök Testi Sonuçları

Eşbütünleşme analizlerinin yapılmasında değişkenlerin birim kök özellikleri önemli bir role sahiptir. Serilerin hem düzey hem de birinci farkları için Uygulanan LLC (Levin, Lin ve Chu, 2002) ve Hadri (2000), IPS (Im, Pesaran ve Shin, 2003) birim kök testleri uygulanmış ve sonuçlar Tablo 1’de verilmiştir. Her ne kadar seviye değerlerinde durağan olmasalar da, birinci derece farkları alındığında durağan hale gelmektedirler. Dolayısıyla, kullanılan değişkenlerin tamamı, gerek sadece sabit terim kullanılsın, gerekse hem sabit hem de trend değişkeni aynı anda kullanılsın, birinci dereceden durağandır yani I (1)’dir. Model tahmin edilmeden önce değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olup olmadığı literatürde çok sayıda yaklaşımın geliştirildiği “ko-entegrasyon” veya “eşbütünleşme” testleri ile yapılacaktır.

Tablo 1. Panel birim kök test Sonuçları (Model 1-2-3)

		Seviye (Level)				Birinci Fark (First Difference)			
		Sabit		Sabit+Trend		Sabit		Sabit+Trend	
		İstatistik	Olasılık	İstatistik	Olasılık	İstatistik	Olasılık	İstatistik	Olasılık
lnPI	LLC	0.97	0.832	-2.42	0.007	-2.72	0.003***	-1.06	0.143
	IPS	2.69	0.996	-1.04	0.147	-1.94	0.026***	-0.03	0.498
	Hadri	5.16	0.000	3.48	0.000	0.97	0.163	3.96	0.000***
lnCTR	LLC	-1.86	0.031	0.92	0.822	-3.21	0.000***	-2.57	0.005***
	IPS	-0.62	0.265	1.31	0.905	-2.69	0.003***	-2.36	0.020**
	Hadri	4.58	0.000	4.22	0.000	0.46	0.321	4.54	0.000***
lnAGR	LLC	-3.25	0.000	0.60	0.727	0.13	0.553	0.28	0.612
	IPS	-1.17	0.120	1.25	0.895	-2.58	0.004***	-2.52	0.005***
	Hadri	5.58	0.000	2.69	0.003	0.02	0.490	0.85	0.196
lnOP	LLC	-1.76	0.038	-4.00	0.000	-4.97	0.000***	-3.89	0.000***
	IPS	-1.08	0.138	-2.56	0.005	-3.44	0.000***	-2.25	0.012***
	Hadri	4.19	0.000	4.36	0.000	1.24	0.106	2.96	0.001***
lnCPI	LLC	-0.25	0.400	-0.87	0.002	-2.81	0.002***	-3.92	0.000***
	IPS	1.37	0.915	0.11	0.547	-1.38	0.082*	-2.94	0.001***
	Hadri	5.48	0.000	6.03	0.000	0.44	0.321	5.24	0.000***
lnFFC	LLC	-1.38	0.829	2.01	0.977	8.82	1.000	11.82	1.000
	IPS	-3.16	0.000	-1.82	0.340	-2.83	0.002***	-1.24	0.107
	Hadri	4.40	0.000	2.86	0.018	1.61	0.053**	3.12	0.001***
lnGS	LLC	-0.38	0.351	0.64	0.739	-3.36	0.000***	-2.77	0.002***
	IPS	-0.10	0.456	0.53	0.702	-3.50	0.000***	-2.33	0.009***
	Hadri	3.07	0.001	1.82	0.034	-0.79	0.787	1.55	0.060**
lnUNP	LLC	-0.25	0.400	-0.87	0.002	-2.81	0.002***	-3.92	0.000***
	IPS	1.37	0.915	0.11	0.547	-1.38	0.082**	-2.94	0.001***
	Hadri	5.48	0.000	6.03	0.000	0.44	0.321	5.24	0.000***
lnEF	LLC	-1.85	0.031	-3.98	0.001	-5.04	0.000***	-4.53	0.000***
	IPS	-1.55	0.060	-1.96	0.024	-3.89	0.000***	-2.28	0.011**
	Hadri	1.40	0.079	4.04	0.000	1.09	0.136	3.78	0.000***
lnPS	LLC	-4.30	0.000	-6.71	0.000	-9.73	0.000***	-8.69	0.000***
	IPS	-2.99	0.001	-5.05	0.000	-7.11	0.000***	-5.95	0.000***
	Hadri	3.10	0.000	5.56	0.000	2.41	0.007***	11.87	0.000***
lnTR	LLC	-3.30	0.000	-1.43	0.075	-4.26	0.000***	-4.77	0.000***
	IPS	-1.23	0.108	0.26	0.605	-3.01	0.001***	-2.47	0.006***
	Hadri	5.227	0.000	3.84	0.000	1.65	0.048**	6.53	0.000***

Not: ***, **, * sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde istatistiki anlamlılığı göstermektedir.

Eşbütünlük analizlerinin yapılmasında değişkenlerin birim kök özellikleri önemli bir role sahiptir. Bu yüzden çalışmanın uygulama kısmında ilk olarak panel birim kök analizine yer verilmiştir. Serilerin hem düzey hem de birinci farkları için üç farklı birim kök testi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular tabloda sunulmuştur. Uygulanan LLC (Levin, Lin ve Chu 2002), IPS (Im, Pesaran ve Shin (2003), Hadri (2000) testleri vergi gelirlerinin (*lnTR*) düzeyde durağan olduğunu göstermektedir. Vergi gelirlerinin düzeyde durağan olması meydana gelen şokların etkisinin kısa sürede geçtiğini ifade etmektedir. Elde edilen birim kök testleri vergi gelirlerinin (*lnTR*) birinci farkında da durağan olduğunu göstermektedir. Bu bulgular yer verilen örneklem kümesinde (BRIC-T) vergi gelirlerinde meydana

gelen şokların etkilerinin kısa dönemde çeşitli müdahaleler veya piyasa mekanizması aracılığı ile giderildiğini ortaya koymaktadır. Serinin birinci farkları alındığında durağan hale geldiği, uzun dönemde dalgalanma sorunun olmadığını göstermektedir. Yer verilen seriler bu hali ile Pedroni (1999) testlerinin temel varsayımlarından biri olan -serilerin birinci dereceden bütünleşik olması (I (1)) gerektiği- koşulunu sağlamış durumdadır.

5.2. Panel Eş-bütünleşme Test Sonuçları

Tablo 2, panel eş-bütünleşme testi sonuçlarını göstermektedir. Tabloda yer alan Pedroni (1999) testlerinin çoğu BRIC-T ülkeleri açısından toplam vergi gelirlerinin açıklayıcı değişkenler ile eş-bütünleşik bir ilişkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 2. Panel Eş-bütünleşme Test Sonuçları

(Model 1)

		Sabit		Sabit ve Trend	
		İstatistik	Olasılık	İstatistik	Olasılık
<i>Pedroni (1999)</i>	Panel-v	0.249270	0.4016	0.283464	0.3884
	Panel-rho	1.082163	0.8604	1.838925	0.9666
	Panel-pp	-1.165810	0.1218	-3.198286	0.0007***
	Panel-ADF	-1.395821	0.0814*	-2.639700	0.0041***
	Grup-rho	2.027660	0.9787	2.696096	0.9965
	Grup-pp	-3.830735	0.0001***	-9.887557	0.0000***
	Grup-ADF	-2.043776	0.0205**	-3.309186	0.0005***

(Model 2)

		Sabit		Sabit ve Trend	
		İstatistik	Olasılık	İstatistik	Olasılık
<i>Pedroni (1999)</i>	Panel-v	-0.326888	0.6281	0.060452	0.4759
	Panel-rho	0.909362	0.8184	2.437295	0.9926
	Panel-pp	-3.097396	0.0010***	-1.298062	0.0971*
	Panel-ADF	-0.982713	0.1629	-0.796947	0.2127
	Grup-rho	2.118995	0.9830**	3.097052	0.9990
	Grup-pp	-4.398982	0.0000***	-4.370279	0.0000***
	Grup-ADF	-1.135040	0.1282	-0.845862	0.1988

(Model 3)

		Sabit		Sabit ve Trend	
		İstatistik	Olasılık	İstatistik	Olasılık
<i>Pedroni (1999)</i>	Panel-v	0.123131	0.4510	0.544336	0.2931
	Panel-rho	1.285301	0.9007	2.305799	0.9894
	Panel-pp	-1.109533	0.1336	0.750183	0.7734
	Panel-ADF	-1.053451	0.1336	-0.512781	0.3041
	Grup-rho	2.449462	0.9928	3.228011	0.9994
	Grup-pp	-0.872293	0.1915	-1.349535	0.0886*
	Grup-ADF	-2.598723	0.0047***	-1.952211	0.0255**

Her bir model için Pedroni (1999) testlerinde gecikme sayısı 1

Tablo 2 de yer alan (Model 1-2-3) panel eşbütünleşme testi sonuçlarını göstermektedir. Tablo 2 de yer alan Pedroni (1999) testleri seçilmiş ülkeler (BRIC-T) için eşbütünleşme ilişkisinin mevcut olduğunu göstermektedir. Ele alınan panel veri seti için “eşbütünleşme yoktur” sıfır hipotezi reddedilmektedir. Böylece, eşbütünleşme olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Seçilen örneklem ülkelerde

toplam vergi gelirlerinin belirleyicilerini ifade eden *TR* ile *açıklayıcı değişkenler* arasında uzun dönemli ilişkilerin var olduğu ortaya çıkmaktadır.

5.3. Panel Eş-bütünleşme Tahmin Sonuçları

Yukarıda yer verilen bulgulara göre, katsayılar ve t-istatistik değerleri modelin doğruluğunu göstermektedir. Yer verilen tahmincilerin büyük bir bölümü (DOLS ve FMOLS) sonuçları birbirleriyle tutarlılık göstermektedir. Hem katsayıların yönü hem de anlamlılıkları açısından elde edilen bulgular değerlendirildiğinde üç modelde de değerler birbirleriyle uyumlu bir şekilde hareket etmektedir. Her bir modelde kullanılan açıklayıcı değişkenlerden büyük bir bölümü, t-istatistik değerlerine göre, model açısından önemli ve anlamlıdır. Bundan sonraki aşamada Eşitlik (1)'de tanımlanan modele ilişkin ekonometrik ilişkiler analiz edilecektir. Elde edilen ampirik bulgular Tablo 3'de sunulmaktadır.

Tablo 3. Panel Eşbütünleşme İlişkisi Tahmin Sonuçları

(Model 1)

	DOLS			FMOLS		
	Katsayı	t-ist.	Olasılık	Katsayı	t-ist.	Olasılık
lnCTR	0.244	9.935***	0.000	0.175	7.464***	0.000
lnPI	0.031	1.189	0.245	0.033	1.370	0.174
lnAGR	0.044	0.467	0.643	-0.015	-0.177	0.859
lnOP	-0.274	-6.581***	0.000	0.036	0.817	0.416

(Model 2)

	DOLS			FMOLS		
	Katsayı	t-ist.	Olasılık	Katsayı	t-ist.	Olasılık
lnCPI	-0.095	-2.655**	0.012	0.051	2.156**	0.034
lnFFC	0.723	8.131***	0.000	0.270	1.942**	0.055
lnGS	-0.444	-8.275***	0.000	-0.226	-2.070**	0.041
lnOP	-0.322	-3.198***	0.003	0.205	2.528***	0.013

(Model 3)

	DOLS			FMOLS		
	Katsayı	t-ist.	Olasılık	Katsayı	t-ist.	Olasılık
lnUNP	0.013	0.087	0.9395	-0.025	0.040	0.536
lnPS	0.051	0.953	0.3480	0.043	1.496	0.138
lnEF	0.687	3.546***	0.001	0.330	2.433***	0.017
lnCTR	0.105	0.023***	0.000	0.213	15.001***	0.000

Her bir model için DOLS tahmininde öncül ve gecikme sayıları Schwarz bilgi kriterine göre belirlenmiştir. ***, **, * sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde istatistiki anlamlılığı göstermektedir.

Model 1'deyen alan (*lnCTR*) kurumlar vergisi vergi gelirleri toplam vergi gelirlerinin temel açıklayıcı değişkeni olarak ön plana çıktığı görülmektedir. Teorik çerçeve ile uyumludur. Katsayı büyüklükleri açısından değerlendirildiğinde, FMOLS tahmincisi sonuçlarına göre %1 anlamlılık düzeyinde kurumlar vergisi vergi gelirlerinin % 1'lik bir artış toplam vergi gelirlerini % 0.175 artırmaktadır. Model 1'de yer alan diğer iki belirleyici (*lnPI* ve *lnAGR*) istatistiki açıdan her iki tahminci sonuçlarına göre anlamsızdır. Model 1 açısından ticaret serbestliğine dair (*lnOP*) katsayısını yorumlamak gerekirse seçilen örneklem ülkelerde (BRIC-T) ticaret serbestliği seviyelerinde (*lnOP*) meydana gelen %1'lik bir artış toplam vergi gelirleri üzerinde DOLS tahmincisi sonuçlarına göre %0.274 değerinde azalışa neden olmaktadır. Bu sonuç teori ile tutarsızken yine Model 1 de yer alan ticaret serbestliğine (*lnOP*) ilişkin FMOLS sonuçlarının işareti teori ile tutarlı ancak istatistiki açıdan anlamsızdır.

Model 2’de (*lnCPI*) açıklayıcı değişkeni DOLS ve FMOLS tahmincisi sonuçları anlamlı çıkmış olsa da DOLS tahminci sonuçları teoriyi destekler niteliktedir. Model 2 açısından DOLS tahmincisi sonuçlarında yer alan katsayıyı yorumlamak gerekirse örneklem ülkelerde fiyatlar genel seviyesinde (*lnCPI*) meydana gelen %1’lik bir artış toplam vergi gelirleri üzerinde % 0.095 değerinde azalışa neden olmaktadır. FMOLS tahmincisi sonuçlarına göre (*lnOP*) anlamlı ve teori ile tutarlıdır ve ticaret serbestliği seviyelerinde (*lnOP*) meydana gelen %1’lik bir artış toplam vergi gelirleri üzerinde %0.205 değerinde artışa neden olmaktadır. Bu sonuç yazında yer alan diğer çalışmaların¹⁷ sonuçları ile de tutarlıdır.

Model 2’de ele alınan ve örneklem olarak seçilen ülkelerin kamu büyüklüklerinin düzeyini göstermesi açısından modele dâhil edilen kamu harcamaları seviyesi (*lnGS*) açıklayıcı değişkeni FMOLS tahmincisi sonuçlarına göre (*lnGS*) meydana gelen %1’lik bir artış toplam vergi gelirleri üzerinde % 0.226 değerinde azalışa neden olmaktadır. Konu hakkında kamu harcamalarının toplam vergi gelirleri üzerindeki olumsuz etkisine yönelik çıkarsamalar ortaya koyan çalışmalara rastlanılmaktadır. Bunlardan Tanzi ve Zee (2000) çalışmalarında teorik olarak kamu harcamalarının vergi gelirlerinin finansmanında etkin olarak yorumlandığını ancak son dönem ampirik bulgularda etkileşimin bu yönde olmadığını ve teorinin pratik gerçeklik ile uyumlu olmadığını dile getirmektedirler (Tanzi ve Zee,2000:302).

Kanun dışılık ve hukuk kurallarına yönelik saygı düzeylerini göstermesi açısından modele dahil edilen yolsuzluk (*lnFFC*) açıklayıcı değişkeni FMOLS tahmincisi sonuçlarına anlamlı çıkmış ve teoriyi desteklemektedir. FMOLS tahmincisi sonuçlarına göre ise %5 anlamlılık düzeyinde yolsuzluktan kaçınma seviyelerinde %1’lik bir artış toplam vergi gelirlerini % 0.27 artırmaktadır. Model 3 ‘de yer alan (*lnUNP*) açıklayıcı değişkeni FMOLS tahminci sonuçlarına ve (*lnPS*) açıklayıcı değişkeni DOLS ve FMOLS tahminci sonuçlarına göre istatistiki açıdan anlamsız ancak değişkenlerin işaretleri doğrudur. Diğer bir değişken (*lnEF*) açıklayıcı değişkeni DOLS ve FMOLS tahmincisi sonuçları anlamlı çıkmış ve teoriyi destekler niteliktedir. Model 3 açısından FMOLS tahmincisi sonuçlarında yer alan katsayıyı yorumlamak gerekirse örneklem ülkelerde %5 anlamlılık düzeyinde ekonomik özgürlüklerde %1’lik bir artış toplam vergi gelirlerini % 0.33 artırmaktadır.

Yine model 3’de yer verilen (*lnCTR*) kurumlar vergi gelirlerinin toplam vergi gelirleri üzerindeki etkisinin gerek FMOLS gerek DOLS sonuçlarına göre anlamlı ve teori ile tutarlı olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar yorumlandığında, DOLS tahmincisi sonuçlarına göre %1 anlamlılık düzeyinde, kurumlar vergisi vergi gelirlerinin %1’lik bir artış toplam vergi gelirlerini % 0.10 artırmakta, FMOLS tahmincisi sonuçlarına göre ise %1 anlamlılık düzeyinde kurumlar vergisi vergi gelirlerinin %1’lik bir artış toplam vergi gelirlerini % 0.21 artırmaktadır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Model 1-2-3 için gerçekleştirilen eşbütünleşme test sonuçları değişkenler arasında bir eşbütünleşme ilişkisinin var olduğunu ortaya koymaktadır. Modellerde yer verilen belirleyicilerden bir kısmının (Kişi Başı Gayri Safi Hasıla, kurumlar vergisi vergi gelirleri, enflasyon, ekonomik özgürlükler ve ticari serbestleşme, yolsuzluk) katsayıları istatistiki olarak anlamlı ve işaretleri teori ile tutarlıdır. Modellerde yer verilen kimi değişkenlere ait (politik istikrar, tarımsal kesim katma değer vergi gelirleri) katsayıları ise teori ile tutarlı olmasına rağmen istatistiki olarak anlamlı değildir. Yine modellerde yer verilen (Kamu harcamaları) katsayıları teori ile tutarsız olmasına rağmen istatistiki açıdan anlamlıdır.

¹⁷ Örneğin, Gupta (2007)’nin 1980-2004 yılını kapsayan “Gelişmekte Olan Ülkeler” üzerinde yaptığı çalışmada benzer sonuçlar gözlenmektedir.

Yolsuzluk, yükselen ekonomiler için siyasi alanda etkili iken vergi gelirleri açısından da son derece önemlidir. Yolsuzluk göstergelerinde meydana gelen artışlar vergi gelirlerini olumsuz etkilerken bir yandan da siyasi otoritenin geleceği hakkında önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda yolsuzluk çift yönlü bir etki ortaya çıkarmaktadır şeklinde bir çıkarım yapılabilir. Değişkenler arasında yer verilen kişi başı gelirin toplam vergi gelirleri üzerindeki etkisi önemlidir. Bölüşüm açısından da önemli olan bu gösterge verginin sadece gelir toplama değil aynı zamanda gelir dağılımı üzerinde yaratacağı iyileştirici etkiler ile birlikte ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. En önemli makroekonomik göstergelerinden biri olarak kabul edilen enflasyonun toplam vergi gelirleri üzerindeki azaltıcı etkisi dikkat çekmektedir. Enflasyon, yolsuzluk ve kişi başına düşen gelir gibi göstergeler aynı zamanda siyasi istikrar açısından da önem arz eder. Tüm bu değişkenlerin birleşimi siyasi aktörlerin dolaylı olarak geleceklerine dair ipuçları verirken diğer taraftan *vergi* şeklinde gelir toplayan otoritenin de politik ve ekonomik alanını daraltmaktadır. Ancak analizlerden elde edilen bulgulardan birisi politik aktördeki istikrarın vergi gelirleri üzerinde etkinliğinin olduğu hipotezini doğrulamamaktadır. Bu sonuç ele alınan ülkelerde, en azından bu dönemler için vergi kurumlarının politik istikrardan bağımsız olduğu yönündeki görüşü akla getirmektedir.

Yükselen ekonomiler olarak kategorize edilen ve çalışmada da yer verdiğimiz (BRIC-T) ülke ekonomileri kimi alanlarda benzer özelliklere sahiptir. Burada asıl husus ülke ekonomileri ve politika uygulayıcıları için vazgeçtikleri ile elde edecekleri arasındaki oransal yapıdır. Geliştirilecek olan yeni mali ve ekonomi politikaları küresel anlamda beklenen politik aktörleri ya geçersiz kılmakta ya da etkilerini zayıflatmaktadır.

Özellikle kamu harcamalarının artırılması ile kalkınma hedeflerine ulaşmayı hedefleyen yükselen ekonomilerin çalışmada elde edilen sonuçlar açısından vergi gelirinde artış sağlamayan verimsiz kamu harcamaları konusunda önlemler almaları gerekmektedir. Yer verilen ülkeler için ele alınan dönemlerde ampirik olarak vergi gelirlerinin kimi belirleyicilerini tespit etmek bu bağlamda kolay gözükmemektedir. Ancak küresel düzeyde etkileşim alanları ve birçok değişkenin birbiri içine eklenmesi bu çıkarsamayı zorlaştırmaktadır. Yine de modelde yer verilen değişkenler istatistiki açıdan belirleyici olarak kabul edilebilir.

Günümüz dünyasında vergi trendleri genel itibari ile değişmektedir. Gelişmiş ülkelerin ekonomi ve politik uygulamaları ile toplam vergi gelirlerinin genel dağılımı dolaysız ve özde kurumlar vergisi ağırlıklı, yükselen ekonomilerde toplam vergi gelirlerinin genel dağılımı dolaylı ve gelir vergisi iken bu düzlem yeni konjonktürde dolaysız vergiler üzerine kaymaktadır. Ancak kurumlar vergi gelirlerinin ve gelir vergilerinin toplam vergi gelirleri üzerindeki etkisi gözden kaçırılmamalıdır. En azından yükselen ekonomiler mali politikalarında bu etkileşimin alternatif maliyetlerini de hesaba katmalıdırlar.

Görece düşük gelirli veya vergi gelirleri konusunda görece zayıf olan ekonomiler siyasi ve idari bakımdan genellikle seçimlilik durumunda olmayıp kolaylıkla vergi toplanabilecek alanlara yönelmektedirler. Ekonomik kalkınma düzeyinin artması diğerlerine oranla karmaşık vergilere yönlendiğini işaret etmektedir. Bu durum BRIC-T için idari ve siyasi sınırları çizmektedir. Yükselen ekonomilerin genel ve ortak özelliği kayıt dışılığın, kamuda verimsizliğin ve yolsuzlukların yaygın olması şeklinde belirtilmektedir. Bu sayılan özellikler ülkelerin küresel değişim ve gelişimlerle birlikte iç dinamiklerine bağlı vergi gelirlerini işaret etmektedir. Bu bakımdan her bir ülkenin kültürel yapısı, sosyolojik yapısı, sınıfsal ilişkileri ve bu gruplara yönelik politikaları önem kazanmaktadır. Bu bağlamda küresel olanın yanında ulusal ve yapısal faktörlerinde vergi politikalarında etkin olduğu çıkarsaması kabul edilmelidir. Bu yaklaşım özü itibari ile mali sosyolojiyi işaret etmektedir.

KAYNAKÇA

- AHMED, Qazi-Masood ve MOHAMMED, Sulaiman-D (2010).“Determinant Of Tax Buoyant: Empirical Evidence From Devolving Countries”, European Journal Of Social Sciences, , V.13, N.3, ss. 408-414.
- AMIR, Muhammad ve QAYYUM, Arslan ve NASİR, Adel ve HUSSAİN, Shabbir vd. (2001). “Determinants of Tax Revenue: A Comparative Study of Direct taxes and Indirect taxes of Pakistan and India”, International Journal of Business and Social Science, V. 2,N.19, ss.171-178.
- BACKHAUS, Jurgen-Georg (2001). “Fiscal Sociology:What For?”, Limburg: Gewoon Hoogleraar Economie van het Overheidsgedrag en de Publieke Sector aan de Universiteit Maastricht.
- BARETTI, Chistian, HUBER, Bernd ve LICHTBLAU, Karl (2000), “A Tax On Revenue The Incentive Effects Of Equilizing Transfers: Evidence From Germany, CESifo Working Paper, No.333.
- BENNO, Torgler (2011). “Tax Morale and Compliance Reviev of Evidence and Case Studies for Europe”, The world Bank Policy Research Working Paper, WPS5922.
- BIRD, Richard-M, VAZQUEZ, Jorge-M ve TORGLER, Benno (2008). “Tax Effort In Developing Countries and High Income Contries:The Impact of Corruption,Voice and Accountability”, Economic Analtsis and Policy,V.38 N.1, ss. 55-71.
- BRAUDEL, Fernard (1995). Uygarlıkların Grameri,İMGE, Ankara.
- BOATSMAN, James,-R. ve GUPTA, Sanjay (1996). “Taxes and Corporate Charity: Empirical Eidence From Microlevel Panel Data”, Natşonal Tax Journal, V. 49, N.2, ss. 193-213.
- BORGNE, Eric-Le (2006).“Economic and Political Determinants Of Tax Amnesties In The U.S States”, IMF Working Paper, WP/06/222.
- CAMPBELL, L. John (1993). “The State and Fiscal Sociology”, Annual Review of Sociology, V. 3, ss. 163-185.
- CASTRO, Gerardo-Angeles ve RAMİREZ, Diana-Berenice (2014). “Determinants of Tax Revenue in OECD Countries Over the Period 2000-2011”, Contaduriay Administracion, V. 59, N.3, ss. 35-59.
- CHATAGNY, Florian ve SOGUEL, Nils-C (2011). “Rationality and Determinants of Tax Reveneu Foracasting Errors:Evidence From Swiss Cantons”, 27 December 2010,EPCS, ss. 1-19.
- CHRISTAN, Charles, W., GUPTA, Sanjay ve LIN, Suming (1993). “Determinants of Tax Preparer Usage:Evidence from Panel Data, National Tax Journal, V.46, N.4, ss. 487-503.
- CHEN, Xiaoguang-Shawn (2014). “Political Determinants of Selective Tax Enforcment: Evidence From China” 25 November, LSE, ss. 1-54.
- DIODA, Luca (2012). “Structural Determinants Of Tax Revenue In Latin America and The Caribbean”, Subregional Headquarters In Mexico, V. 3, ss. 1-44.
- ELIAS, Norbert (2015). Uygarlık Süreci: Batılı Dünyevi Üst Tabakaların Davranışlarındaki Değişimler, Çev. Erol Özbek,İletişim Yayınları, 8.Baskı, İstanbul.
- ELTONY, Nagy-M. (2002). “The Determinations Of Tax Effort In Arab Countries”, Kuwait: Arab Plannig Institutue.
- FOUCAULT, Michel (2011). Bilginin Arkeolojisi, Çev.Veli Urhan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- FOUCAULT, Michel (2015). Hapisanenin Doğuşu,Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, 6. Baskı, Ankara.
- GOLDSCHIED, Rudolph (1964). A Sociological Approach to Problems of Public Finance, Editör: A. R. Musgrawe, İn Classics in the Theory of Public Finance, London St Martin Pres, Londra.

GLENDAY, Graham (2008). "South African Tax Performance: Some Perspectives and International Comparisons. Tax Symposium 2008, National Treasury Of South Africa (ss. 1-24). South Africa: TAX SYMPOSIUM 2008.

GUPTA, Abhijit-Sen (2007). "Determinants Of Tax Revenue Efforts In Developing Countries", IMF Working Paper, WP/07/184.

GUPTA, Sanjay, MOORE, Jared, GRAMLICH, Jeffrey, HOFMANN, Mary-Ann (2009). "Empirical Evidence On The Revenue Effects of State Corporate Income Tax Policies", National Tax Journal, V.LXII, N.2, ss. 237-267.

HANÇERLİOĞLU, Orhan (1987). Düşünce Tarihi, Remzi Kitabevi, İstanbul.

HALDUN, İbn-i (2013). Mukaddime I-II, Çev. Turan Dursun, Kaynak Yayınları, İstanbul.

HADRI, Kaddour (2000). "Testing for Stationarity in Heterogeneous Panel Data", Econometrics Journal, V. 3, ss. 148-161.

HOBBS, Thomas (2008). Leviathan, Çev. Semih Lim, Yapı Kredi Kültür Yayıncılık, 7. Baskı, İstanbul.

HOSSIN, Mohammad-Iqbal (2014). "The Quality of Governance and Tax Effort: Evidence from Developed and Developing Countries", Graduate School of Public Policy The University, Tokyo.

HUME, David (1987), Essays, Moral, Political and Literar, Ed. Eugene F. Miller, Liberty Fund, Indianapolis.

İMAM, Patrick-Ave JACOBS, Davina-F (2007). "Effect of Corruption on Tax Revenues in the Middle East", IMF Working Paper, WP/07/270.

İM, Kyung-So ve PESARAN, Hashem ve SHİN, Yongcheol (2003). "Testing for unit Roots in Heterogeneous Panels", Journal of Econometrics, V. 115 N.1, ss. 53-74.

KAO, Chihwa ve CHIANG, Min-Hsien (2000). "On The Estimation and Inference of A Cointegrated Regression in Panel Data", Nonstationary Panels, Panel Cointegration and Dynamic Panels, V. 15, ss. 179-222.

PLUMLEY, Alan, H (1996). "The Determinants of Individual Income Tax Compliance", Department of the Treasury, International Revenue Service, Publication 1916 (Rev.11-96).

LEVIN, Andrew ve LIN, Chen-Fu ve CHU, Chia-Shang (2002). "Unit Root Test in Panel Data: Asymptotic and Finite Sample Properties", Journal of Econometrics, V. 108 (1), ss. 1-24.

MARK, Nelson-C ve SUL, Dongyuu (2003). "Cointegration Vector Estimation by Panel DOLS and Long-run Monday Demand", Oxford Bulletin of Economics and Statistics, V. 65(5), ss. 655-680.

MUSGRAVE, Richard-Abel (1992). "Schumpeter's Crisis of The Tax State: An Essay in Fiscal Sociology", Journal of Evolutionary Economics, V.2, ss. 89-113.

MONTESQUIEU, Charles-Louis (2004). Kanunların Ruhu Üzerine, Çev. Fehmi Baldaş, Seç Yayın Dağıtım, Ankara.

MORISSET, Jacques ve LZUIERDO, Alejandro (1993). "Effects Of Tax Reform on Argentina's Revenues", The World Bank WPS 1192.

MUHAMMAD Sulaiman, AHMED, Qazi-Masood (2010). "Determinant Of Tax Buoyancy: Empirical Evidence From Developing Countries", European Journal Of Social Sciences, V. 13, N. 3, ss. 408-414.

NAZLIOĞLU, Şaban (2010). Makro İktisat Politikalarının Tarım Sektörü Üzerindeki etkileri: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Bir Karşılaştırma, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

ÖZCAN, Ceyhu-Can (2015). “Türkiye’de Turizm Gelirlerinin Makroekonomik Belirleyicileri: Panel Veri Analizi”, Ç.Ü. Sosyoloji Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:24, Sayı:1, ss. 203-220.

PEDRONI, Peter (1999). “Critical Values for Cointegration Test in Heterogeneous Panels With Multiple Regressors”, Oxford Bulletin Of Economics and Statistics, V. 61(1), ss. 653-670.

PEDRONI, Peter (2004). “Panel Cointegration; Asymptotic and Finite Sample Properties of Pooled Time Series Test With an Application to the PPP Hypothesis”, Econometric Theory, V. 20(3), ss. 597-625.

PEDRONI, Peter (2000). “Fully Modified OLS For Heterogeneous Cointegrated Panels”, Nonstationary Panels, Panel Cointegration and Dynamic Panels, V. 15, ss. 193-130.

PEDRONI, Peter (2001). “PPP Test in Cointegrated Panels”, Review of Economics and Statistics, V. 83, ss. 727-931.

PRICHARD, Wilson, SALADRI, Paola ve SEGAL, Paul (2014). “Taxation, Non-Tax Revenue and Democracy: New Evidence Using New Cross-Country Data”, International Development Institute, Working Paper 2014-02.

SMITH, Adam (2008). Milletlerin Zenginliği, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları II. Baskı, İstanbul.

SCHUMPETER, Joseph-Alois(2010). Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi, Yosun Ofset Matbaacılık, 3. Baskı. Ankara.

SCHUMPETER, Joseph-Alois(1991). The Crisis of Tax State, The Economics and Sociology of Capitalism, Princeton University Press, Princeton New Jersey.

STOTSKY, Janet-Gale ve WOLDEMARIAM, Asegedeche (1997). “Tax Effort in Sub-Saharan Africa”, IMF Working Paper, WP/97/107.

SUR, Fadıl-Hakkı (1949). “Maliye Tarihine Kısa Bir Bakış”, A.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı: 4, ss. 246-278.

SWİSTON, Andrew, MUHLEISEN, Martin ve MATHAI, Koshy (2007). “U.S. Revenue Surprise: Are Happy Days Here to Stay?”, IMF Working Paper, WP/07/143.

TAGKALAKİS, Athanasios-O (2014). “The Determinants of VAT Revenue Efficiency: Recent Evidence From Greece”, Bank of Greece, Working Paper No.181.

TANZI, Vito ve DAVOODİ, Hamit (2000). “Corruption, Growth and Public Finance”, IMF Working Paper, WP/00/182.

TANZI, Vito ve ZEE, Howell (2000). “Tax Policy for Emerging Markets: Developing Countries”, IMF Working Paper, WP/00/35.

TEKELİ, Recep (2011). “The Determinants Of Tax Morale:The Effects of Cultural Differences and Politics”, PRI Discussion Paper Series, N.11A-10.

TORRANCE, Samantha ve MORRİSEY, Oliver (2014). “Taxation and Indigenous Institutions In Sub-Saharan Africa”, CREDIT Research Paper, No.14/04, ss.1-27.

TÜRK, İsmail (2010). Kamu Maliyesi, Turhan Kitabevi, Ankara.

T.C Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı, GİB, (2014, Sayı:8), Vergilendirme/Taxation Bülteni. Ankara.

EK-1

<i>Yazar</i>	<i>Örneklem</i>	<i>Veri Seti</i>	<i>Bağımsız Değişkenler</i>	<i>Bağımlı Değişken</i>	<i>Araştırma Tekniği ve Yöntem</i>	<i>Bulgular</i>
Morisset ve Izquierdo (1993)	Arjantin	1983:IV-1992:IV	Reel Kamu Harcamaları, Ekonomik büyüme, Enflasyon, Politik İstikrar, her bir çeyrek dönemlik değişken için Kukla Değişken	Vergi Gayreti	Panel Veri Analizi, OLS	Vergi İdaresi Uyumu ile Mükellef uyumu vergi gelirlerinin artırmaktadır. Enflasyon ve ekonomik büyüme politik istikrara dayanır. Vergi gayretindeki artış vergi kayıp ve kaçakını önler.
Christian . Gupta ve Lin (1993)	ABD	1882-4 1986-8	Toplam Pozitif gelir, Marjinal Vergi oranı, Kukla Değişken, Evli Çiftler	Vergi Gelirleri	Panel veri Analizi, SOI	Yaşlı ve evli olanlar daha çok vergi ödemektedirler.
Boatsman ve Gupta (1996)	ABD	1980-1986	Marjinal Vergi oranları ve Şirket Gelirleri(500 şirket)	Hayırseverlik	Panel Veri Analizi FEM,REM, OLS	Marjinal Vergi oranları ve Gelir Bağışların modelde açıklayıcıdır.
Plumle (1996)	ABD	1982-1991	Vergi Politikaları, Zorunluluklar, Vergi Oranları, Nüfus, Temel makro değişkenler	Kişi başına Vergi Gelirleri	Panel veri analizi	Vergi oranları Kişisel Gelirin belirleyicisi değildir, denetim oranları vergi gelirlerini artırmaktadır.
Stotsky ve Woldemariam (1997)	12 Alt Sahra Afrika Ülkesi	1990-1995	(Vergi Gelirlerindeki)Tarım Payı, İhracat Payı, İthalat Payı, Kişi Başına Düşen Gelir	GSYİH İçindeki Vergi Payları	Panel Veri Analizi OLS	Gelişmiş ülkeler gelişmekte olan ülkelere göre daha yüksek vergi gayretine sahiptir.
Tanzi ve Davoodi (2000)	97 Ülke	1980-1997	Yolsuzluk, Ekonomik Büyüme, Yatırımlar	Vergi Gelirleri	Panel Veri Analizi	Gelişmekte olan ülkelerde yolsuzluk toplam vergi gelirlerinin belirleyicisidir. KDV verimliliğinde Yolsuzluk başlangıçta azaltıcı sonra yükseltici rol oynar.
Baretti, Huber ve Lichtblau (2000)	Almanya	1970-1998	Transfer Harcamaları, Marjinal Vergi Oranı, Ortalama Gelir Vergisi Ödeme Oranları, Vergi Gelirinin Toplam Vergi Gelirlerindeki oranı, Kukla Değişken,	Vergi Gelirlerin in GSYİH oranı	Panel Vergi Analizi OLS	Transfer harcamaları Vergi Politikalarını etkiler ve vergi gelirlerini azaltmaktadır.
Eltony (2002)	17 Arap Ülkesi	1994-2000	Tarım Sektöründe Vergi Payı, Yer altı Kaynaklarındaki Vergi Payı, İmalat Vergi Payı, Kişi Başına Gelir, EX/GDP, İM/GDP	GDP içindeki Vergi Gelirleri	Panel veri analizi	Arap ülkelerinde Temel belirleyici kişi başı gelirdir,Tarım ve Maden Sektörü GSYİH içindeki payı vergi gelirlerini belirleyicileridir.
Borgne (2006)	ABD	1982-2004	Büyüme, Toplam Vergi Geliri, Bütçe Artışı, Seçim, Seçim Kaybı	Vergi Affı	Panel veri analizi	Vergi afları mali stres dönemlerinde açıklanmaktadır, idareciler vergi affını diğer vergi gelirleri olarak algılamaktadırlar ve vergi afları seçim dönemlerinde ortaya çıkmaktadır.
İmam ve Jacobs (2007)	Orta Doğu Ülkeleri	1990-2005	Kişi Başı reel Gelir, Tarımın Ekonomi İçindeki Payı, Açıklık, Enflasyon, Yolsuzluk	Vergi Gelirleri	Panel Veri Analizi	Yolsuzluklar azalırsa vergi gelirleri artacaktır, özellikle artış tüketim ve ticaret vergilerinde ortaya çıkar.
Swiston-Mühleisen ve Mathai (2007)	ABD	2000-2006	Sosyal Sigortalar Vergisi, Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi	GDP içindeki Vergi Gelirleri	Dinamik Panel Veri Analizi	Sermaye kazançları ve kurum kazançlarındaki azalma vergi gelirlerini azaltır.
Gupta (2007)	Gelişmekte olan Ülkeler	1980-2004	Kişi başına düşen gayri safi yurt İçi hasıla, Tarımsal Katma değer, İhracat, Yardımlar, Bütçe, Mal ve hizmet sektöründen elde edilen vergi gelir, Gelir, kar ev sermaye kazançlarından	Vergi Gelirlerin in GDP Oranı	Panel Veri Analizi	Kişi başı gelir, GSYİH içindeki tarımın payı, ticari serbestleşme ve yabancı yardımlar vergi gelirlerini artırmaktadır(Özellikle düşük gelir grup ülkelerinde).

			elde edilen vergi gelirler, Ticaretten elde edilen vergi gelirleri, İthalattan elde edilen vergi gelirleri, En yüksek vergi oranı, gerçek kişi oran, En yüksek vergi oranı, tüzel kişi oran, Siyasi istikrar, Ekonomik istikrar, Yolsuzluk, Kamu düzeni, Hükümet istikrarı, Ortalama tarife			
Bird, Martinez - Vazquez, Torgler (2008)	Gelişmiş ve Gelişmekte olan Ülkeler	1990-1999, 1998-2000	Yolsuzluk, Hesap Verilebilirlik, Kişi Başı Gelir, nüfus büyüklüğü, İthalat+İhracat/GDP, Tarımın GDP içindeki Payı, Kukla Değişken	Vergi Gayreti	Panel Veri Analizi (Unbalanced panel)	Meşru ve duyarlı hükümetler gelişmekte olan ülkelerde vergi gelirlerinin artmasına yardımcı olur.
Glenday (2008)	Güney Afrika	1983-2006	(A) GDP, reel ücret oranları, kişisel Gelir Vergisindeki üst vergi oranı, (B) Üretim fazlasının GDP oranı, reel GDP, Reel Sanayi fiyatları, reel İthalat fiyatları, Kurumlar Vergisi Oranı	Gelir Vergisi GDP'nin Kurumlar Vergisi Oranı	Panel veri Analizi	Ekonomik büyüme vergi gelirlerini belirlemede başat aktör değildir.
Gupta, Moore vd., (2009)	ABD	1982-2002	Devletin Kurumlar Vergisi Toplamı, Ürün bazında Kurumlar Vergisi Toplamı, Ücretler, Kurumlar Vergisi Oranları, vs	Kurumlar Vergi Gelirleri	Panel Vergi Analizi	Kurumlar Vergi oranları ve istihdam kurumlar vergi gelirlerinde belirleyicidir.
Ahmed, Moham med (2010)	25 Gelişmekte olan Ülke	1998-2008	Dolaylı Vergiler, Doğrudan Vergiler, GDP	Vergi Canlılığı	Panel Veri Analizi OLS	İthalat, tekstil sektörü, hizmet sektörü, parasallaşma ve bütçe açığı vergi canlılığına pozitif etki yaratmaktadır.
Chatagn y ve Soguel (2011)	29 İsviçre Kantonu	1980-2007	Seçim dönemleri, GDP, İşsizlik, Enflasyon, Kukla değişken,	Bütçe Gelirlerin in Nominal Hata Tahmini/ Toplam Vergi Gelirleri	Panel veri analizi OLS, FE, RE, FGLS, PCSE	Tahmini gerçekleştiren sorumluların (Bütçe Aşamalarındaki) hatalı olduğu, Gecikmeli Vergi Gelir Tahminin negatif ve hatalı olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.
Torgler, (2011)	Avrupa Ülkeleri- Rusya- Seçilmiş gelişmekte olan ülkeler	1990-2000	Yolsuzluk, Ekonomik Risk, Politik Risk, Kanunlar, Etnik Tansiyon, Fakirlik, Hükümet yolsuzlukları, demokratik hesap verebilirlik	Vergi Ahlakı, Vergi Uyumu	Panel veri analizi	Vergi otoritesi ve vergi sistemine yönelik olumlu tutumlar vergi ahlakını artırır, Siyasi sistemdeki değişiklikler vergi ahlakında önemli etkiye sahiptir.
Tekeli(2011)	Japonya- Türkiye	2005-2007	Cinsiyet, Yaş, Gelir, Eğitim, Otoriteye Güven, Mutluluk, İnanç, Medeni Durum, Hükümete Güven, Kanunlara Güven...	Vergi Ahlakı ve Vergi Uyumu	Panel Veri Analizi, Sıralı Probit Modeli	Japonya Vergi ahlakı Türkiye Vergi Ahlakından yüksektir.
Aamir, Qayyum, Nasir vd., (2011)	Pakistan ve Hindistan	1999-2000, 2008-2009	Dolaylı Vergiler, Doğrudan Vergiler	Toplam Vergi Gelirleri	Panel veri analizi	Pakistan Vergi Gelirlerinin büyük kısmını dolaylı vergiler ile Hindistan Doğrudan Vergiler ile elde etmektedir.

Dioda (2012)	32 Latin Amerika ülkesi ve Karayipler	1990-2009	GDP, Tarım Sektörü, Açıklık, Sivil Özgürlükleri,	GSYİ H'nin içindeki Toplam Vergi Gelirleri	Panel veri analizi	Sivil özgürlükler, kadının işgücüne katılımı, yaş kompozisyonu, politik istikrar ve eğitim düzeyi vergi gelirleri üzerinde etkilidir.
Torrance ve Morrissey (2014)	36 Sahra Altı Afrika Ülkesi	1870-1980-1990-1990-2000	Genel Ekonomi içindeki tarımın payı, sanayinin payı, İhracatın payı, İthalatın payı, GDP, Etnik unsur	Toplam Vergi Gelirleri/ GDP	Panel Veri Analizi OLS,	Yerleşim yerinin kalıcılığı ve etnik unsurlar vergi gelirleri üzerinde güçlü belirleyicilerdir.
Castro ve Ramirez (2014)	34 OECD Ülkesi	2001-2011	GDP, Ticaret/GDP, Doğrudan Yabancı Yatırımlar/GDP, Tarımsal Ekonomi Büyüklüğü, Sivil Özgürlükler, Politik Haklar	Toplam Vergi Gelirleri/ GDP	Dinamik Panel Veri Analizi	GDP, Sanayi Sektörü ve özgürlükler Vergi Gelirlerini pozitif etkilerken, Tarım sektörü ve yabancı yatırımlar Vergi Gelirlerini olumsuz etkilemektedir.
Matascu (2014)	123 Ülke	1996-2010	İklim Değişikliği	Kişi Başı Vergi Geliri	Panel Veri Analizi	İklim Değişiklikleri Vergi Gelirlerinin Etkilemektedir.
Chen (2014)	Çin	2000-2007-2000-2007	Firma Sayıları, Hükümet Toplam Gelir, Toplam Harcamalar, Tarımsal Vergi Gelirleri, Tarımsal Vergi reformu, Toplam nüfus, Toplam GDP	Vergi Ödemeleri Vergi Gelirleri	Panel Veri Analizi Panel Veri Analizi	KDV verimliliğinde Yönetimin emek yoğun Sektörler aleyhine, Sermaye Yoğun Sektörler Lehine olduğuna yönelik sonuçlar ortaya çıkmıştır
Prichard, Salardi ve Segal (2014)	159 Geçiş Ülkesi	1990-2010	Toplam Vergi Tahsilatının GDP içindeki payı, Vergi Dışı Toplam Gelirlerin GDP içindeki payı,	Demokrasi Vergi Güveni	Panel Veri Analizi, GM, OLS, FE	Geçiş ülkelerinde değişkenler açıklayıcı değildir.
Hossain (2014)	Gelişmiş ve Gelişmekte olan Ülkeler	2000-2012	Kamu Harcamaları, Açıklık, Kent Nüfusu, Kurumsal Kapasite, Yolsuzluk Kontrolü	Vergi Gayreti (GDP nin Vergi Gelirlerinin oranı)	Panel Veri analizi, OLS	Vergi Gelirlerinde Yönetişimin etkin olduğu, kurumsal kapasitenin olumlu etkisi ve yolsuzlukların azalmasının vergi gelirlerini artırdığı sonucuna ulaşılmıştır
Taghalakis (2014)	Yunanistan	2000:Q1 - 2012:Q3	Real GDP, Seçimler, Vergiden Kaçınma	KDV vergilerinin Verimliliği	Panel Veri Analizi, OLS	Vergi Gelirlerindeki artış son yıllarda ekonomik gelişmeler ile ilişkisi artmakta, vergi gelirleri vergiden kaçınma ile açıklanmaktadır.